

Podstata svátku

MILAN HORÁK

Svátek znamená „svatý den“. Jako všechno, co je svaté, vyznačuje se i svátek tím, že se v něm zjevuje vyšší skutečnost, Duch, Bůh. Jako v přítomnosti světce, tedy svatého člověka, můžeme prožívat přítomnost Boží výrazněji než v přítomnosti jiných lidí, tak je Duch přítomen ve dni svátečním silněji než ve dnech všedních.

Svátek ovšem nemůže být bez těch, kdo jeho svatost prožívají. Teprve tím, že svátek slavíme, stává se vyšší skutečnost svátku opravdu zjevnou. Slavením získává svátek „slávu“; toto slovo původně označovalo viditelné zjevení, duchovní zář, svatozář. Svátek sám o sobě je zjevný jen těm, kdo sami aktivně hledají Ducha; svátek oslavený je zjevný všem.

Stojíme-li tedy před otázkou, jak slavit svátky a pořádat slavnosti, ať už pro sebe, pro svou rodinu, pro školní třídu nebo pro jakékoli jiné společenství, musíme se začít ptát i po samotné podstatě svátku. Musíme pohlédnout na duchovní skutečnost, která se ve svátku zjevuje, abychom mohli pochopit jeho smysl, jeho poslání pro ty, kdo ho slaví, a musíme zjistit, jakým způsobem na nás tato skutečnost skrze svátek může a má působit. Teprve potom budeme schopni se o svátcích a slavnostech opravdu odpovědně rozhodovat; budeme schopni vnímat a slavit Ducha i bez podrobných pokynů tradice či zkušených starších, ale na základě vlastního poznání a vhledu.

Prameny svátku

Vyšší skutečnost, která svátkem prosvítá do našeho života, může plynout už ze samotného běhu přírody. Protože celá příroda je zjevením Ducha, jsou nejvýraznější události v přírodním dění zároveň mimořádnými manifestacemi Ducha. Duchovní síly skryté v přírodě vystupují na okamžiky do popředí a dávají tak samy podnět ke vzniku svátku. Slavnosti slunovratu, novoluní, jarního tání, sklizně se zrodily právě z prožívání Ducha v pravidelném přírodním dění. I jednorázová mohutná přírodní událost - vichřice, lesní požár, zemětřesení, mimořádný úkaz na obloze - byla zvláštním projevem Ducha a zasloužila si být chápána jako svátek a slavena, nežádka ovšem s hlubokou bází před mocnostmi živlů. Hlavním smyslem a cílem pravidelných i jednorázových slavností přírodních sil přitom bylo posílení vědomí o těchto silách. Lidé vnímali velebnost dění v přírodě; slavnost jim měla připomenout, že původcem toho všeho je Duch - síly vyššího světa, bohové, všeobjímající Bůh.

Přírodní dění samozřejmě nezůstává jen vně člověka, ale zasahuje i do jeho osobního osudu. Události narození, smrti, spojení muže a ženy vycházejí z přirozených zákonů života a zjevují duchovno přírody podobně jako déšť, tah lososů nebo východ měsíce. Člověk sám už ovšem není bytostí jen přírodní, nýbrž je z přírody do značné míry vydělen, a tak ho přirozená součást těchto osudových událostí nezasahuje celého. Jeho tělesnost je sice zcela podřízena zákonu přírody, ale jeho vědomí se nad tento zákon pozvedá. Svátek spojený s osudovou událostí se proto nemůže upínat jen na přírodní skutečnost, která se projevuje v narození, ve smrti nebo v manželství, ale musí obsahovat též vědomý úkol pro zúčastněné lidi. Oslava životní události už nemá jen připomínat Ducha, který se v ní přirozeně zjevuje, ale snaží se oslovit člověka jako svéprávnou duchovní bytost, dát mu nový cíl, nový směr, sílu k cestě a v neposlední řadě požehnání. Tak se rodí slavnosti křestní, svatební a pohřební se svou obřadní i společenskou složkou.

Vedle přírodního dění, které se děje i nezávisle na člověku, a vedle zmíněných základních událostí lidského osudu, které jsou dány všeobecným člověčenstvím a nestaví na

individuálních rozdílech, mohou být svátky založeny i na činech jednotlivců s jejich nezaměnitelnou osobností. O mimořádném uměleckém zážitku nebo hlubokém mezilidském setkání občas říkáme, že „to byl opravdový svátek“. Vyjadřujeme tím, že člověk, který nás tímto svátkem obdaroval, nám na okamžik zjevil vyšší skutečnost, že jeho uměleckým výkonem nebo jeho slovy v rozhovoru k nám proudil Duch. Podobně, jako se takový počín vepíše mezi svátky našeho života, mohou se jiné činy vepsat mezi svátky celé země, národa, ba všeho lidstva. Jejich duchovní působení se neomezuje jen na několik přítomných v určité chvíli, ale zasahuje široký okruh lidí a dosahuje až do daleké budoucnosti. Mezi takové události patří bezpochyby mnohé okamžiky ze života Ježíše Krista, ale také třeba Buddhovo osvícení nebo Mohamedovo rozhodnutí raději opustit Mekku, než se zpronevřit svému poslání; patří mezi ně činy stovek či tisíců dalších hledačů pravdy, poslů Ducha, mučedníků. Takové svátky lidstva jsou jednorázové, nenadálé, a už jejich průběh je zároveň jejich oslavou. Právem se říká o mučednících, že svou smrtí „oslavili Boha“ - čin, při němž se člověk raději vzdává svého pozemského života, než aby zradil pravdu, je přesvědčivým zjevením Ducha, viditelným důkazem absolutního Boha vůči relativnímu světu.

Pravidelný návrat

Zatímco svátky plynoucí z koloběhu přírody se přirozeně vracejí zas a zas, jak se v přírodě rytmicky zjevují odpovídající duchovní síly, svátkům spojeným s během lidského osudu ani svátkům zrozeným z duchovního činu lidské osobnosti to samo od sebe dáno není. Slunovrat nebo novoluní nastanou vždy znova; narození, smrt nebo mimořádný skutek se odehrály jen jednou a opakovat se už nebudou. Avšak i tyto neopakovatelné události se staly v určité roční dobu, v určité fázi měsíce, v určitý den týdne. Když nastane tatáž doba, tatáž fáze, tentýž den, připomínají se nám lépe než ve chvíli jinou. Můžeme říci, že se vtiskly do svého okamžiku v rámci přírodního cyklu. Chceme-li si je připomenout, chceme-li je slavit, tedy učinit opět zjevnými, pak je k tomu nejvhodnější dobou opět stejný bod v cyklu přírodního dění. V tu chvíli se duše nejnázve naladí na dřívější událost, aby ji oslavila. Slavnost pak nejen zjevuje událost znovu, ale i posiluje její sepětí s tímto dnem.

Opakování svátku může být založeno na každém cyklu, který jsme schopni ve své duši jako cyklus prožívat. Může to být koloběh roku, jehož v naší kultuře užíváme pro většinu svátků. Mohou to být pravidelné proměny měsíce, podle nichž slaví své svátky buddhisté. Může to být též zvláštní kombinace obou těchto cyklů, jíž užívá kalendář islámský. Na první pohled abstraktnější, ale ve skutečnosti z hlubin našeho nitra vyčtený a pro každodenní náboženskou praxi velmi důležitý je cyklus týdenní, na němž se zakládá pravidelné židovské, křesťanské a muslimské svěcení sobot, nedělí a pátků. Svůj smysl mají i cykly delší. Z běžného života známe slavení „kulatých“ výročí— to je ovšem založeno spíše jen na zevní podobě čísla. Duchovně jsou pro osobní osud významnější cykly sedmileté. Pro mezilidské vztahy kupříkladu v manželství nebo v pracovním kolektivu má zas význam menší cyklus pěti a větší cyklus pětadvaceti let—z toho pramení zvyk slavit po pětadvaceti letech stříbrnou a po padesáti letech zlatou svatbu. Konečně události celospolečenské a dějinné vykazují cyklus třiceti tří let, v němž se často vynořují například podobné sociální a kulturní otázky.

Každý ze zmíněných cyklů může nést svůj okruh svátků. Jednotlivé dny týdne, měsíce a roku tak získávají své sváteční zařazení, své slavnostní ražení, které se každým dalším slavením prohlubuje. Zevní stopy původní sváteční události postupně slábnou a jejich význam přebírá pravidelná slavnost, která se viditelně zas a zas otiskuje do přediava našeho světa. Přestává být důležité, kdy přesně se zdrojová událost odehrála - realita opakovaných slavností už dávno přehlušila případné nesouladné stopy. Některé svátky křesťanských mučedníků vznikly při plném vědomí, že přesný den bohoslavné smrti není znám nebo je už obsazen

jiným svátkem - pro pěstování duchovních sil, které se zjevily v mučednickém činu světce, bylo jejich pravidelné připomínání v liturgii důležitější než pedantsky stanovená historická data. Naprosto pošetilé jsou některé moderní pokusy zpochybnit Vánoce, Velikonoce či další svátky křesťanského roku poukazem na teorie, které odpovídajícím událostem Ježíšova života přiřazují jiné dny a roky - skutečnost, že křesťanstvo tyto svátky už po staletí slaví v tutéž dobu, je daleko mohutnější než případná protichůdná svědectví práchnivých listin.

Koloběh roku

Přes různorodost užívaných svátečních cyklů si drtivá většina svátků a slavností našla své místo v koloběhu roku. „Výročí“ patří do naší běžné slovní zásoby, zatímco o „výluní“ či „výnedělí“ mluvívali jen jazykoví novátoři nebo recesisté. Roční cyklus je pro nás nejhmatatelnější, protože je nejvíce spjat s naším pozemským bytím - vždy po roce kolem sebe cítíme stejnou náladu přírody a podobné počasí, ale i samo naše fyzické tělo má svůj roční koloběh, nezávislý na tom, zda si přírody a počasí všímáme. Okruh svátků v běhu roku je proto základem všeho slavnostního počínání v rodině, ve škole i v křesťanské obci.

Osnovu svátečního koloběhu tvoří vždy svátky, jichž se plně účastní celé společenství, svátky, které se obracejí ke všem stejným dílem a v nichž nikdo nevyniká jako zvláštní oslavenec. V našem kulturním okruhu jsou to především výroční svátky křesťanské. K nim se, podle zaměření slavícího společenství, připojují svátky významných osobností - tu křesťanských světců, tu jiných učitelů, mučedníků nebo zakladatelů, k jejichž odkazu se společenství hlásí - a případně i výročí důležitých událostí, které se týkaly celého společenství, jako zahájení výuky v nové škole nebo vysvěcení kostela. Zvláštním způsobem do tohoto přediva zasahují státem vyhlášené či uznané svátky, úředně obdařené volným dnem. Jejich duchovní hodnota se státním nařízením nemění - stát nepřidal Ducha 28. říjnu tím, že jej vyhlásil za svátek, ani neubral Ducha svátku Nanebevstoupení tím, že jej jako svátek zrušil; rodiče a vychovatelé však stojí před úkolem, jak své svěřence na jedné straně ochránit před podvědomým působením „státotvorného“ řinčení zbraní 28. října a na druhé straně zpřítomnit událost Nanebevstoupení i v den zcela „všední“.

Ke svátkům společenství se během našeho roku přidružují svátky osobní. I ony získávají význam tím, že je slaví společenství, ale jsou zaměřeny jen na jednoho oslavence. Patří mezi ně především osobní výročí; vedle narozenin, dnes nejšířejí a nejvýpravněji slaveného osobního svátku, to bývá zejména výročí svatby a výročí úmrtí.— i to je osobní výročí, byť oslavenec už není fyzicky přítomen. Tyto svátky, jakkoli mohou mít i výrazný duchovní rozměr, však vycházejí z událostí, které se jednou staly a které si připomínáme zpětně, tedy svátky směřující hlavně do minulosti. O trochu více budoucnosti můžeme nalézt ve výročí křtu a případně výročí konfirmace, biřmování, prvního přijímání, která se slaví v některých křesťanských rodinách, protože oslavou připomínaná svátost jasně poukazuje i na budoucí úkoly člověka. Nejvíce zaměřen na duchovní budoucnost konkrétní lidské osobnosti je však svátek, jehož oslavy dříve mnohonásobně překonávaly oslavy narozenin, svátek, který právem běžně nazýváme prostě „svátek“ - svátek jmenin.

Svaté jméno

Jméno člověka, které dnes často chápeme jen jako pouhé zevní označení, bylo pro naše dávné předky charakteristickou výpovědí o vnitřní bytosti svého nositele. Rodiče volili jméno dítěte podle toho, jak je vnímali, ale také podle toho, jakou životní cestu mu přáli. Křesťanství pak přineslo zvyk pojmenovávání podle světců; svatý jmenovec byl chápán zčásti jako ochránce,

hlavně však jako budoucí vzor dítěte, který mu rodiče vkládali do vínku. Byla to bytost proniknutá Duchem, k níž mohl člověk po celý život vzhlížet, učit se od ní a pomalu se jí přibližovat. Svátek tak člověku připomínal jeho životní úkol, obracel jeho pohled do budoucnosti, ukazoval mu, jakým se může a má stát.

V dnešní době vybíráme dítěti jméno nezřídka podle módy nebo svého vkusu. Naštěstí naše tápání nebývá plně vědomé, takže nás občas ovlivní tradice, nebo se samotnému Duchu podaří podsunout nám jméno, které bychom z vlastního popudu dítěti nedali. Že situace není zdaleka ztracená, nám dosvědčuje stálá obliba jmen majících velkolepé vzory; univerzální jména lidského ducha a duše - Jan a Marie - stále patří k nejoblíbenějším; i velká většina dalších dětí nosí jména slavných následovníků a následovnic Krista, jména, k jejichž prvotním nositelům je možno vzhlížet jako k vlastnímu věčnému cíli. Ovšem ani nedokonalou volbou není ještě jméno ztraceno. Vítanou možností nápravy bývá přibrání druhého nebo i třetího jména při křtu. A konečně - občas se stává, že „bezejmenné“ dítě samo jednou narazí na jméno, které je osloví natolik, že je začne užívat, byť se v úředních listinách nikdy neobjeví.

Každý tak máme své svaté jméno. Někteří z nás je mají napsáno už v rodném listu; jiní je dostali při křtu; jiní si je našli sami; jiní je možná ještě hledají. Je to jméno, které můžeme pociťovat jako vůdčí hvězdu na své cestě životem. Je to jméno Ducha v nás. A tomuto jménu právem patří největší osobní svátek v koloběhu roku. Při něm totiž slavíme svou duchovní budoucnost, své úsilí o sebeproměňování, svou činnou touhu po pravdě, dobru a lásce, svou cestu k cíli, kterému říkáme Bůh a kterému říkáme Člověk.

Tento článek vyšel původně v příloze Studánka časopisu Člověk a výchova 2001/3-4.